

Kitlesel HSK Tayinleri Ve Adil Yargılanma Hakkının Sistematik İhlali

Yazar: Mehmet Gün / 📅 30 Haziran 2025, Pazartesi / 🏛️ Oda: Siyaset

Hâkim ve savcılar HSK kararıyla kitlesele tayini verimsizliğe, yargılamaların uzamasına ve adil yargılanma hakkının sistematik ihlaline neden oluyor.

Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) Birinci dairesi, 20 Haziran 2025 tarihinde adli yargıda 3 bin 698, idari yargıda 338 olmak üzere toplam 4 bin 36 hâkim ve savcıyı yeni illere tayin etti. Görev yapacağı mahkemeleri ise HSK daha sonra “müstemir (sürekli) yetki” kararları ile belirleyip ilan edecek. HSK’nın her yıl benzer sayılarda hâkim ve savcıyı yeni görev yerlerine tayin ediyor. Hâkim ve savcılar kitlesele olarak tayin edilmesi yargı ve benzer kamu hizmetlerinde geleneksele bir rotasyon uygulaması. Yargı mensuplarının en az gelişmiş bölgeden başlayarak en gelişmiş olanına tayin edilirken, buna paralele olarak kariyerlerinde ilerlerler.

Sistematik ihlal sebebi

Haberlerde tayinlerin “verimliliği artırma ve yargı hizmetlerini daha etkin yürütme amacı taşıdığı değerlendiriliyor” denilse de gerçekte bunun tam tersi! Gümünüz şartlarına uygun olmayan bu geleneksele uygulama, verimlilik yerine verimsizliğe, yargılamaların lüzumsuz uzamasına ve daha da önemlisi adil yargılanma hakkının sistematik olarak ihlaline neden olmaktadır.

Verimsizlik ve kaynak israfı

Rutin kitlesele tayin kararları ile HSK, binlerce hâkimi, bakmakta oldukları on binlerce davayı yarım bıraktırarak, başka bir ildeki mahkemeye tayin ediyor. Tayin edilenler diğere yerlerdeki hâkimlerin yerine geçerken, bıraktıkları yerlere yenileri geliyor. Yeni gelenler öncesini bilmedikleri yargılaması yarım kalmış davaları giden hâkimin bıraktığı yerden devam ettirmeye çalışıyor. Bu durumun verimli olmadığını anlatmaya gerek yok. Bunun yargılamaların ciddi olarak uzamasına neden olduğunu ise herkes biliyor. Üstelik çocuklar bile bunu kolayca öngörebilir. Bir insanı, elindeki işi bitirmeden başka bir işe göndermenin kaynak israfına, işlerin aksamasına ve ciddi verimsizliğe neden olan bir sakatlık olduğunu, başta yönetim bilimciler olmak üzere hemen herkes ezbere bilebilir.

Çürümüş bilirkişilik yargıya ithal

Bu sakatlığın olumsuz etkilerini telafi etmek için canla başla çalışan hâkimler, yargılamasının en kilit kişinin yani hâkimin değişmesinin yarattığı gecikmeyi en aza indirmek için de pratik çözüm yolları geliştirmiştir. Günümüzdeki çürümüş bilirkişilik uygulamaları bu sebeple kemiklemiştir. Hakkını arayana vatandaşın derdini ilk elden gören, onlarla muhatap olan, geciken davalarının bir an önce sonuçlanması için avukatların dilekçe baskısı altında kalan hâkimler, hemen her davada bilirkişiye başvurmak zorundalar. Bilirkişilere soru sormak yerine genel geçer olarak görev vermeleri, esasen bir özete de ihtiyaç duymaları, bilirkişilerin hâkim yerine geçmesine neden oluyor. Hâkimler de dosyaları özetleyen, teknik soruları cevaplayan bilirkişilerin tavsiyesine göre karar vermek durumunda kalıyorlar. Bu durumda bilirkişi heyetlerine, nasıl rapor düzenleneceğini gösteren hukukçuların da dahil edilmesi zorunluluğu ortaya çıkıyor. İşte bu fiili zorunluluk nedeniyle hakimler bilirkişilerin daha etkili ve isabetli rapor düzenlemeleri için – kanunla yasaklanmasına rağmen – hukukçu bilirkişiler atıyorlar. Yargı idaresi bunu önleyemiyor, sahadaki sıkıntı ve zorluklar sıklıkla hukukçu bilirkişi atanması ihtiyacı doğuruyor, avukatlar bile bilirkişi olarak atanıyorlar.

Yargı yetkisinin kanunsuz devri

Bu ise daha ciddi bir adil yargılama hakkı ihlaline, yargı yetkisinin fiili olarak bilirkişilere devredilmesine neden oluyor. Üstelik bu yöntemde bilirkişilikteki yolsuzluk ve çürüme, kestirme yoldan yargıya geçiyor. Bilirkişilerin rüşvet istediklerine, rüşveti paylaştıklarına dair çirkin söylentiler adliye koridorlarında yaygın olarak konuşuluyor.

Doğal hâkim ilkesinin sistematik ihlali

Bir hâkimi elindeki işleri bitirmeden başka bir yere tayin etme uygulaması, en başta bir davaya açıldığı tarihte görev yapan hâkimin bakacağına (ve sonlandırması gerektiğine) dair doğal hâkim ilkesinin, hâkim değişikliğinin neden olduğu gecikmeler nedeniyle makul sürede yargılanma ilkesinin ve dolayısıyla adil yargılanma hakkının yaygın olarak ihlaline neden oluyor.

Yargı mensupları arasında adaletsizlik hissi

HSK'nın tayin kararlarında yaptığı hataları düzeltmek için ilgililerine itiraz imkânı tanınmıştır. Hatalı kararları düzelttirmek için sadece HSK'nın kendisine itiraz edilebilir. Başka bir merciye itiraz edilemez. İlgileri itiraz ederse ve HSK, kendi yaptığı hatayı görür ve kabul ederse hatalar düzeltilebilir. İtiraz üzerine verilenler de dahil HSK'nın yargının idaresine ilişkin kararlarını denetleyen ve hataları gideren bir yargı yolu maalesef yoktur. Dolayısıyla yargı mensuplarına ve vatandaşa güven veren bir denetleme mekanizması da bulunmamaktadır.

HSK'ye "itiraz etmek" ile "durumu kabullenmek" arasında kalınması yargı mensupları arasında haksızlık ve adaletsizlik yaratmaktadır. Dolayısıyla itiraz yolu, hızla yayılan bir virüs gibi yargı camiasını saran adaletsiz hissini gidermeye yeterli değildir.

Hangi kurum olursa olsun, bu kurum ister HSK isterse tamamı yargıcılardan oluşan bir başka kurum olsun, hatayı yapandan bağımsız olarak işleyen ve hataları denetleyen bir yargı yolunun olması ve etkin olarak işlemesi şarttır. Fakat, HSK'nın haksız veya hatalı kararlarının ilgililerine tam güven verecek şekilde denetleyen ve düzelten bir yargı yolu yoktur.

Kamuoyuna da hesap verilmiyor

Öte yandan HSK, hâkimleri başka yerlere atama kararlarının gerekçelerini de kamuoyuna açıklamıyor. Kamuoyu hangi atamanın hangi sebeple yapıldığını bilmiyor. Haksızlığa uğradığını düşünenler hâkimler kendi özlük dosyalarını görebilirler ise de haksızlığa uğradığını düşündükleri ilgili diğer tarafların dosyasına erişemedikleri gibi, verilen kararı haklı gösteren tüm bilgilere erişemezler. Dolayısı ile verilen kararın doğruluğunu, isabetini ve adilliğini denetleyemezler. Bu da yargı mensupları arasında bile hak aramayı fiilen ciddi şekilde sınırlandırıyor. Bu durum sistemin kendi içerisinde ve yargı meslek mensupları arasında bile adaletsizlik ve güvensizlik hissi oluşturuyor.

Öte yandan, sebeplerinin şeffaf olmaması ve yargısal denetim imkânı bulunmaması, tayinlerin yargılamaları etkilemek amacıyla yapıldığı gibi -kanıtlanması zor olsa da yalanlanması da oldukça zor- iddialar kamuoyunda kabul görüyor. Çünkü kamuoyu, iddiaların haklı veya haksız olduğuna dair kanaat oluşturamıyor. Bu ortamda türlü yorumlar ve endişeler gerçekmiş gibi kabul edilebiliyor.

Kamuoyu denetleyemiyor

Bu durum vatandaşın, adalet sisteminin işleyişine güveninin şüpheye ve soru işaretlerine maruz kalmasına neden oluyor, yargının güvenilirliğine dair haklı, haksız şüpheler doğuruyor. Böylece sadece yargıyı değil, adalet inancımızı ve sonuçta hepimizi olumsuz etkiliyor.

Gücünü halkından alan demokrasilerde HSK dahil tüm kamu kurum ve kişileri yetkilerini toplumdan alırlar ve ona hesap vermeleri gerekir. İyi yönetişimin en baş ilkeleri şeffaflık ve hesapverirliktir. Bu iki ilke kamu kurumları için zorunludur. Zira vatandaşın, yetki verdiği kurumların her işlemini denetleme, kararların neden alındığını bilmeye, mutabık olmadığı ya da hatalı bulduğu kararları bağımsız ve tarafsız mahkemelerde denetlettirmeye hakkı olmalıdır.

Fakat, HSK'nın kararlarına karşı ne ilgili kişilerin ne de halkın yasal başvuru imkânı vardır. Başka bir deyişle halkın adalet konusunda kendi adına verilen kararların gerekçelerini öğrenme, HSK'nın hatalı kararlarına karşı sürece müdahil olarak hataları giderme imkânı ve hakkı yoktur.

Bir görevlendirme için iki karar

Öte yandan HSK önce bir ana tayin listesi kararnamesi yayınlayarak bir hâkimin hangi ile tayin edildiğini açıklamakta, bir süre sonra da “müstemir yetki” isimli ikinci bir kararname ile hâkimin tayin edildiği ilde görev yapacağı mahkemeyi belirlemektedir. İkisi arasında yaklaşık 2 ay süre geçmektedir. Örneğin 2024 yılında ana tayin kararnamesi Haziran ayında yayınlanmış; müstemir yetkiler ise Ağustos ayında açıklanmıştır. Bu süre zarfında hâkimi değişen mahkemede yetkili hâkim boşluğu oluşmakta; bu sürede duruşmalar uzunca bir süre ertelenmekte, acil durumlarda dosyaya geçici olarak görev verilen hâkimler bakmakta yani moda deyimi ile davalar ortada kalmaktadır. HSK’nin iki kararname çıkarmasının tek haklı gerekçesi, hâkim ve savcılara tayin kararlarına itiraz hakkı verilmesi olabilir. Ancak bu gerekçe iyi ve verimli yönetim ilkesine uygun değildir. HSK, tayin kararlarını nokta atışı yapabilecek şekilde bir seferde tamamlayabilir. Bunun için yüksek özen göstererek itiraz edilecek hatalar yapmaması gerekir. Ayrıca itirazların ana kararname yayınlamadan da halledilebileceği bir sistem kurulabilir. Kararname sayısı teke indirildiğinde ise yargılamaların gecikme nedenlerinden biri ortadan kaldırılabilir.

Siyasal nüfuz kaynağı

Tayin kararlarında hata olmasa bile, revaçta olan yerlere tayin edilme konusunda hâkim ve savcılar arasında bir yarışma olmakta, revaçta olan yere kimin tayin edileceğine bir kısım siyasilerin, üst düzey yöneticilerin ya da kıdemli temyiz mahkemesi üyelerinin etkili olduğuna inanç, yargı camiasında yüksektir. Paralel olarak atama dönemlerinde siyasette, adalet bürokrasisinde eşi dostu olanlar kulis çabası içine girerken, kimi kimsesi olmayanlar ise kaderlerine, yani HSK’nin vereceği karara boyun eğler. Bu da yargının kendi içinde bağımlılıklar oluşmasına ve siyasi görüş, hemşeri, arkadaş ve benzeri ilişkilerin hâkim olduğu garip bir siyasallaşmaya neden olur.

Rotasyon yerine olumlu yarışma

Türkiye yıllardan beri yargı görevlerinde rotasyon yani dönüşümlü olarak görev alma esasını benimsemiştir. Ancak hem rotasyonda hem de hâkim ve savcılarının kariyer gelişiminde öngörülebilirliği sağlayan bir sistem kurmamış, tersine öngörülebilirliği yok eden yıllık kararnameler usulü ile rotasyonu yozlaştırmıştır. Ulaşım, iletişim ve gelişmişlik farkları artık ihmal edilebilir düzeye inen Türkiye’de, rotasyon sistemi terk edilmeli yerine olumlu yarışma usulü getirilmelidir. Türkiye’nin hukukçu insan kaynakları, ihtiyacın çok üzerindedir. Hâkim ve savcı olmak istediği halde göreve alınmayan binlerce hukukçu avukatlık yapmaktadır. Ülkenin en ücra noktasında da olsa hâkimlik ve savcılık görevine talip olan birçok hukukçu mevcuttur. Mahkemeler için insan kaynağını rotasyon ile geliştirmek yerine, her adliyenin ihtiyaç duyduğu pozisyonlar için yetkin hukukçular arasında yarışma açılmalı, en yetkin olanın göreve atanacağı bir sistem benimsenmelidir. Mevcuttaki bölge sistemi, liyakat esaslarını belirlemek için devam ettirilebilir. Ancak yarışma sistemi ile yetkinlikleri taşıyanlar arasından en liyakatli olanlar ayrıştırılabilir. Yargının ihtiyacı olan kaliteli insan kaynakları da böylece daha etkili ve objektif yöntemlerle giderilebilir.

HSK kararlarına yargı denetimi şart

Mensupları arasında adaleti sağlamak için yargının idaresine ilişkin her türlü karar bu konuda uzman ve tam bağımsız bir mahkemede yargısal denetime tabi olmalıdır. İsteyen herkes, doğrudan ilgilisi olmasa bile masraf yapmadan veya riske girmeden idari nitelikteki tüm kararların iptal

edilmesini talep ve dava edebilmelidir.

Kararlarını bağımsız yargı denetimine açmak HSK'nin ve diğer idari kurumların işlerini zorlaştırmaz, tersine karar alma sürecindeki itina derecesini yükselterek isabetli kararlar almasını sağlar. Aynı zamanda karar alma sürecine müdahale ve etki edilmesini azaltarak siyasallaşmayı zayıflatır; halkın yargıya itimadını güçlendirir.

Önce yargıdan başlanmalı

Yargının ve yargı idaresinin halkın itimadını kazanması için HSK'nın, Adalet bakanlığına verilen yetkilerde birleştirilerek yargı hizmetlerini düzenleyen bir kuruma dönüştürmek gereklidir. Adı "Adalet Yüksek Kurumu" olabilecek bu kurumun yargının tüm paydaşlarını kapsaması, hiçbir kesimin tek başına veya koalisyon ile nüfuz kuramayacağı bir yapıda olması zaruridir. Kurumun kararlarının yargısal denetimi ile görevli, adı Adalet Yüksek Mahkemesi" olabilecek uzman bir mahkeme kurulmalıdır.

Türkiye, yönetim sistemini 85 milyonu aşan nüfusuna ve ekonomisine uygun gelişmiş bir sisteme dönüştürmeli, bunun için ilk önce yargıdan başlamalıdır.

Haberler arşivinde arama yapın...

Siyaset

Ekonomi

Hafıza Kartı

Hayat

Arşiv

English

Hakkımızda

Künye

Yazarlar

Yardım